

В.І. Хомяков, д-р техн. наук, проф.

О.В. Федоренко,

Черкаський державний технологічний університет

ІННОВАЦІЙНА СКЛАДОВА ПОТЕНЦІАЛУ МАШИНОБУДІВНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Анотація. У статті досліджено поняття «інноваційна складова потенціалу машинобудівного підприємства». Авторами запропоновано формування інноваційної складової потенціалу машинобудівного підприємства в рамках створення регіонального кластера. Сформовано схему впровадження інноваційної продукції на прикладі НВК «Фотоприбор».

Аннотация. В статье исследовано понятие «инновационная составляющая потенциала машиностроительного предприятия». Авторами предложено формирование инновационной составляющей потенциала машиностроительного предприятия в рамках создания регионального кластера. Сформирована схема внедрения инновационной продукции на примере НВК «Фотоприбор».

Summary. In the article investigational concept «innovative constituent of potential of machine-building enterprise». Authors are offer forming of innovative constituent of potential of machine-building enterprise within the framework of creation the regional cluster. The chart of introduction of innovative products is formed on the example of SPC «Fotopribor».

КЛЮЧОВІ СЛОВА: машинобудівне підприємство, інноваційна складова потенціалу підприємства, машинобудівний кластер.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: машиностроительное предприятие, инновационная составляющая потенциала предприятия, машиностроительный кластер.

KEY WORDS: engineering enterprise, innovation potential component of enterprise, engineering cluster.

Машинобудування є базовою галуззю, джерелом економічного та соціального розвитку України. Сучасний стан ефективного виробництва машинобудівної продукції залежить від рівня використання та впровадження інновацій. Розвиток інноваційної діяльності вітчизняних підприємств є вкрай низьким — у 2008 р. порівняно з 2007 р. їх інноваційна активність знизилась на 5 %, причинами чого є нестабільність економічного розвитку, відсутність фінансування, особливо з боку держави, та інвестицій, неузгодженість існуючого законодавства та обмежене впровадження загальнодержавних інноваційних програм, що підкреслило актуальність дослідження формування інноваційної складової потенціалу машинобудівних підприємств.

Дослідженню проблеми розвитку інноваційної діяльності машинобудівного комплексу присвячено наукові праці провідних вітчизняних учених, таких як: С. Бреус, Д. Малашук, О. Кузьмін, І. Алексєєв, Й. Петрович, В. Василенко, А. Гальчинський, В. Гусєв, О. Онищенко, Н. Гончарова, В. Хомяков та багато інших. Разом з тим, система формування інноваційної складової потенціалу машинобудівного підприємства досі не розглядалася.

У розвинутих країнах світу машинобудування посідає значне місце у зростанні економіки. Так, у США на частку машинобудування припадає близько 10 % ВВП, 45 % зайнятих і майже 40 % основного капіталу. В Україні на частку машинобудування припадає 13,3 % загального обсягу реалізованої продукції та 7 % найманих працівників, що свідчить про наявність значних резервів розвитку вітчизняного машинобудівного комплексу [7]. Основа розвитку машинобудування полягає у виявленні та використанні наявних резервів шляхом формування інноваційної складової потенціалу вітчизняних машинобудівних підприємств.

Інноваційна активність вітчизняних товаровиробників машинобудівного комплексу залишається дуже низькою. За даними Державного комітету статистики України обсяг реалізованої інноваційної продукції машинобудування у 2008 р. склав 17,8 млрд грн, що становить 16,8 % від загального обсягу реалізованої промислової продукції [7].

Аналіз джерел фінансування інноваційної діяльності промислових підприємств свідчить про нестабільний стан вітчизняної промисловості в контексті інноваційного розвитку. Основним джерелом фінансування інноваційної діяльності промислових підприємств залишаються, як і в попередні роки, власні кошти суб'єктів господарювання, що становлять 60,6 % від загального обсягу фінансування. У 2008 р. порівняно з 2007 р., у структурі фінансування інноваційної діяльності на 1,5 % зросли кошти державного бюджету, але кошти іноземних інвесторів знизилися на 2 % [7]. Як бачимо, обсяг допомоги є вкрай мізерним, що створює реальну загрозу перетворення України в країну, яка лише експортує сировинні ресурси.

Ситуація у регіонах країни впливає на загальні результати інноваційної діяльності підприємств України. В усіх областях країни, зокрема, і в Черкаській області спостерігається зниження інноваційної активності підприємств. Питома вага підприємств, що впроваджували інновації з 2000 по 2008 рр., скоротилася майже у 1,4 разу з 14,8 % до 10,8 % [6].

За даними Головного управління статистики Черкаської області в 2009 р. інвестиційні надходження майже припинились, за

перше півріччя 2009 р. капіталовкладення у машинобудування за рахунок усіх джерел фінансування становили 15,3 млн грн інвестицій в основний капітал, що на 95,5 % менше обсягу відповідного періоду 2008 р. Станом на 1 липня 2009 р. на підприємствах машинобудування зосереджено 5,2 млн дол. США прямих іноземних інвестицій, що у 2,5 разу менше порівняно з відповідним періодом 2008 р. Питома вага прямих іноземних інвестицій на підприємствах машинобудування складала 2,2 % від загального їх обсягу в області [5].

Існує проблема, яка впливає на інноваційний розвиток та на загальний стан розвитку машинобудування. Існуюче високотехнологічне обладнання має високий коефіцієнт зносу основних фондів у промисловості, що свідчить про високий попит на обладнання в Україні на найближчі роки [11].

Основні потреби в обладнанні та в машинотехнічній продукції загалом Україна забезпечує не за рахунок національного виробництва, а за рахунок імпорту. Так, за період 2004—2008 рр. обсяг експорту машинобудівної продукції зріс у 2,5 разу при збільшенні обсягу імпорту у 4 рази. Частка машинотехнічної продукції в структурі імпорту протягом останніх років мала стійку тенденцію до зростання та досягла в 2008 р. 31,79 % [9]. Але детальніший аналіз структури імпорту довів, що переважно імпортується машинотехнічна продукція побутового призначення. Вітчизняні підприємства здебільшого через існуючі фінансові проблеми не мають змоги купувати нове обладнання, що призводить до формування попиту на обладнання, яке вже було у вжитку, та перетворює Україну на ринок збуту для машинотехнічного «секондхенду» [11].

У рейтингу Всесвітнього економічного форуму у 2008—2009 рр. Україна серед 134 країн посіла у сфері розвитку початкової освіти зайняла 37-ме місце, у сфері розвитку вищої освіти — 45-те місце, у сфері формування факторів інноваційного розвитку — 52-ге місце, за оснащеністю сучасними технологіями — 65-те місце, у сфері захисту прав інтелектуальної власності — 114-те місце [1].

Усе зазначене вище обумовлює домінування в Україні третього технологічного укладу (характерного для періоду 1880—1940 рр., коли відбувався розвиток електроенергетики, машинобудування, електротехнічної промисловості, розвивалося автомобілебудування, закладалися основи концентрації банківського і фінансового капіталу). У теперішній час в Україні [2]:

1) за випуском продукції третій технологічний уклад займає 58 %, четвертий — 38 %, п'ятий — 4 %; в економіці України роз-

виток отримують технології, які закладені в третьому технологічному укладі, а саме чорна металургія, металообробка, легка, деревообробна промисловість;

2) за фінансуванням науково-технічних розробок 70 % становить четвертий технологічний уклад і 23 % — п'ятий;

3) за інноваційними витратами 30 % становить третій технологічний уклад, 60 % — четвертий, 8,6 % — п'ятий;

4) у технологічній частині капітальних вкладень 83 % займає третій уклад, 10 % — четвертий і 7 % — п'ятий.

В економіці України занепад високотехнологічних виробництв і одночасне домінування низькотехнологічних сировинних пов'язаний з непослідовністю держави в розробці та здійсненні науково-технічної та інноваційної політики, відсутністю системи стимулювання інноваційних процесів та підтримки високотехнологічних виробництв. Цим зумовлено зниження попиту на наукові дослідження і розробки й фактичне згорання інноваційної діяльності в машинобудуванні.

Розв'язок існуючих проблем у машинобудуванні можливий шляхом формування інноваційної складової потенціалу машинобудівних підприємств.

Інноваційна складова потенціалу підприємства — сукупні можливості підприємства щодо генерації, сприйняття та впровадження нових (радикальних і модифікованих) ідей для його системного технічного, організаційного та управлінського оновлення [8].

У світовій економічній літературі поняття «інновація» інтерпретується як перетворення потенційного науково-технічного прогресу в реальний, який відроджується в нових продуктах, технологіях, послугах [8].

Інноваційна складова потенціалу машинобудівного підприємства — це міра готовності виконати завдання, що забезпечать досягнення поставленої інноваційної мети, тобто рівень готовності до реалізації проекту чи програми інноваційних змін. Інноваційна мета повинна бути глобальною стратегією підприємства, засобом досягнення більш високих цілей і отримання досить високого прибутку в довгостроковій перспективі, збереження та підвищення конкурентних можливостей на ринку, вирішення проблеми виживання в цілому. Усвідомлення цієї мети — найактуальніше завдання для більшості українських машинобудівних підприємств [3].

Формування інноваційної складової потенціалу машинобудівних підприємств передбачає [10]:

— модернізацію діючих підприємств на інноваційній основі;

- створення нових високопродуктивних виробництв, у тому числі з іноземною участю;
- упровадження нових технологій;
- поліпшення сервісного обслуговування продукції в період усього життєвого циклу до її утилізації;
- розвиток випуску машин і технологічного устаткування, що забезпечує зростання продуктивності праці, енерго- і ресурсозбереження;
- розроблення технічних регламентів та інших нормативних документів у сфері технічного регулювання, гармонізованих з прогресивними міжнародними стандартами;
- розвиток внутрішнього ринку машинобудівної продукції;
- технічне переозброєння на основі використання устаткування вітчизняного виробництва;
- забезпечення державної підтримки експорту машинобудівної продукції;
- прискорення процесів структурної перебудови машинобудування в напрямку створення корпоративних науково-технічних комплексів, здатних до ефективного розвитку в умовах нестабільного ринку;
- створення умов, що сприяють залученню в машинобудівну галузь кваліфікованих фахівців.

Формування інноваційної складової потенціалу машинобудівних підприємств необхідно здійснювати в рамках кластерного підходу, оскільки об'єднання машинобудівних підприємств у регіональний кластер дасть змогу закріпити й збільшити інноваційну складову в їх роботі, що забезпечить збільшення обсягів виробництва інноваційної продукції, підвищення якісних характеристик продукції шляхом її модернізації чи розробки нових конструкцій, здійснення переходу від продажів окремих видів продукції до спільного виконання комплексного завдання «під ключ» [4].

Кластери є мережею вертикально інтегрованих підприємств та організацій, які виробляють конкурентоспроможні товари та послуги, використовуючи, насамперед, внутрішні ресурси регіону.

Пропонується створення регіонального кластеру, який об'єднає провідні машинобудівні підприємства області, такі як: НВК «Фотоприлад», ВАТ «Кам'янський машинобудівний завод», ВАТ «Корсунь-Шевченківський машинобудівний завод», ВАТ «Уманьферммаш», ВАТ «Черкаський автобус», ВАТ НВП «Смілянський електромеханічний завод». Також до кластеру входять Черкаський державний технологічний університет (ЧДТУ), Черкаська обласна державна адміністрація (ЧОДА), Український союз

промисловців та підприємців (УСПП) та банківські установи області.

Концепція створення регіонального кластеру полягає у розвитку взаємодії підприємств машинобудування з розглянутими суб'єктами за допомогою кластерного підходу [4] (рис. 1).

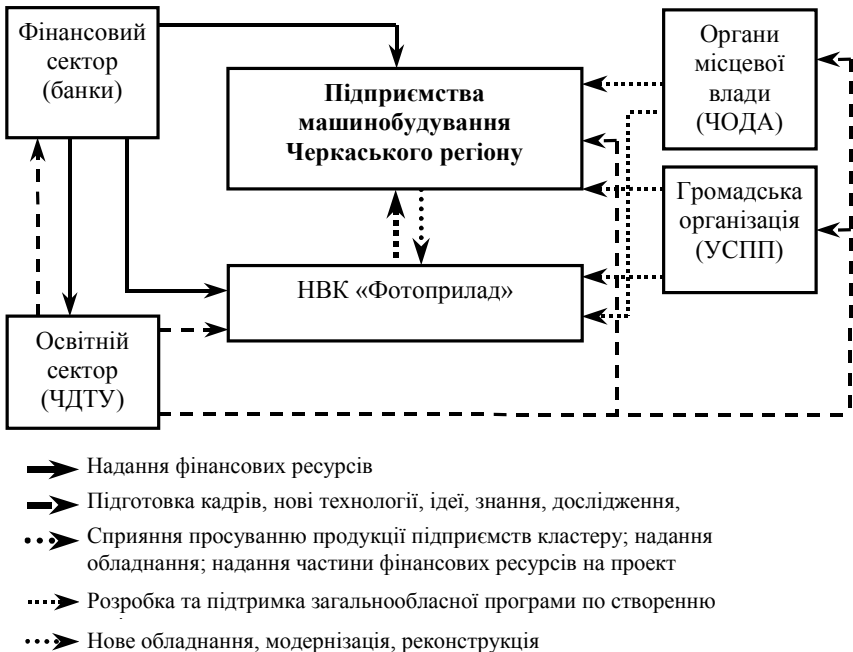

Рис. 1. Взаємодія між суб'єктами регіонального кластеру

На сьогоднішній день НВК «Фотоприлад» є передовим підприємством України по виготовленню оптико-механічних приладів і оптико-електронних приладів для бронетанкової техніки, артилерійських установок, військової авіації. НВК «Фотоприлад» має в своєму складі Центральне конструкторське бюро (ЦКБ) «Сокіл» та СКБ «Сокіл», які проводять повний комплекс науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт по проектуванню профільної продукції. НВК «Фотоприлад» володіє унікальним технологічним обладнанням, конструкторською документацією, технологічними процесами і висококваліфікованими спеціалістами, що дозволяє підприємству виготовляти високотехнологічні наукомісткі вироби.

Аналіз виконання науково-технічних робіт на НВК «Фотоприлад» (табл. 1) показав, що обсяг науково-технічних робіт на підприємстві в 2009 р. порівняно з 2008 р. знизився на 51,8 %, це відбулося через значне скорочення обсягів фінансування (на 28,22 %), причому кошти з Держбюджету, від іноземних інвесторів та від організацій підприємницького сектору зовсім не надходили.

Таблиця 1

ВИКОНАННЯ НАУКОВО-ТЕХНІЧНИХ РОБІТ НА НВК «ФОТОПРИЛАД»

Показники, тис. грн	2005 рік	2006 рік	2007 рік	2008 рік	2009 рік
Загальний обсяг робіт, у тому числі	1908,5	2833,3	2794,1	4522,6	2343,6
— виконано власними силами	1908,5	2833,3	2604,9	4372,2	1221,3
Обсяг фінансування, у тому числі	1538,7	2531,4	2478,2	3966,1	1119,6
— власні кошти	1391,1	2456,5	277,8	1029,8	694,2
— кошти Держбюджету	62,5	15,0	—	—	—
— кошти іноземних інвесторів	85,1	59,9	109,7	5,7	—
— кошти організацій державного сектору	—	—	1855,2	2786,1	425,4
— кошти організацій підприємницького сектору	—	—	235,5	144,5	—

При розробці моделі впровадження інноваційної продукції на НВК «Фотоприлад» авторами врахований сучасний підхід до інноваційного ланцюжка, що передбачає, по-перше, дослідження потреб споживачів працівниками оперативного маркетингу через зворотні зв'язки попередніми ланками і особливо ланкою стратегічного маркетингу, яка в цьому випадку «очолює» інноваційний ланцюжок, формуючи довгострокові цілі економічного зростання підприємства. При такому підході відбувається «витягування» товарів і послуг, які потрібні споживачам (рис. 2) [8, 12].

Для перетворення машинобудування на конкурентоспроможний, ефективний, високотехнологічний комплекс у роботі запропоновано формування інноваційної складової потенціалу машинобудівних підприємств, яке необхідно здійснювати в рамках створення регіонального кластеру, оскільки об'єднання машинобудівних підприємств дасть змогу підвищити конкурентоспро-

можність економіки Черкаського регіону, активізувати інноваційні процеси і реальні механізми узгодження інтересів влади, бізнесу, науки та освіти.

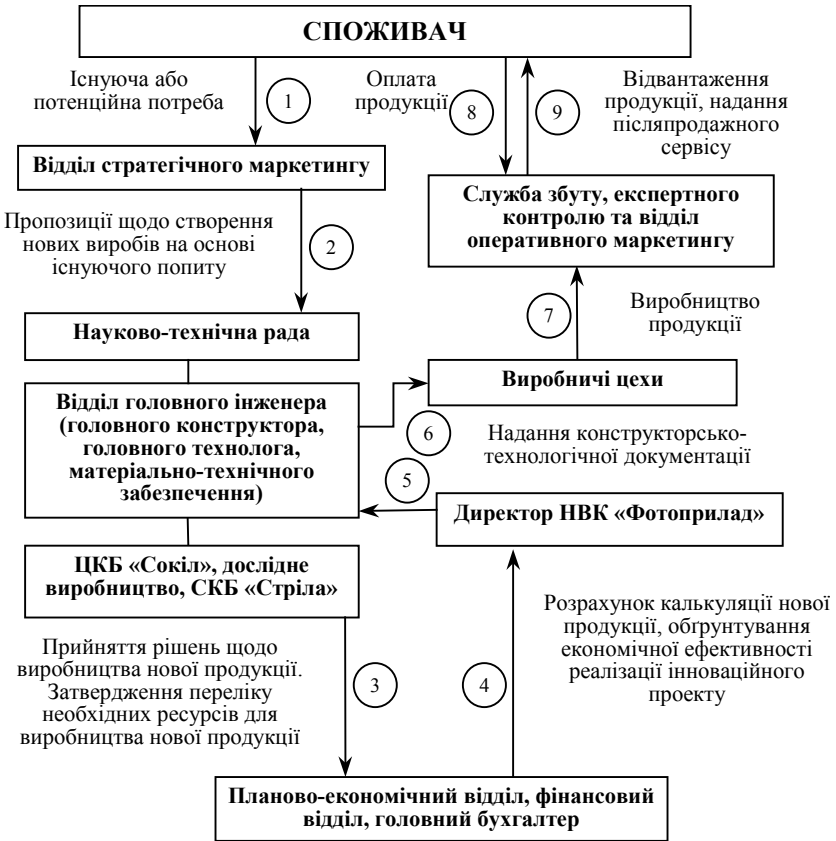

Рис. 2. Схема впровадження інноваційної продукції на НВК «Фотоприлад»

Література

1. Глобальна конкурентоспроможність: Доповідь. Всесвітній економічний форум, 2008 р. The Global Competitiveness Report 2008. World Economic Forum.
2. О.Г. Кірдіна. Інноваційний ресурс підвищення конкурентоспроможності національної економіки // Вісник Хмельницького національного університету. — 2010. — № 1. — Т. 1.

3. *Лютый С.В.* Особливості інноваційного розвитку машинобудівного підприємства. — 2008. — Режим доступу: <http://www.nbuu.gov.ua/>

4. *Богма О.С.* Створення кластерних об'єднань в умовах нової економіки: монографія / Г.А. Семенов, О.С. Богма. — Запоріжжя: КПУ, 2008.

5. Комплексна економічна доповідь «Машинобудування Черкаської області». Державний комітет статистики України. Головне управління статистики у Черкаській області. — Черкаси, 2009.

6. Статистичний щорічник Черкаської області за 2008 рік. — Черкаси, 2009.

7. Статистичний щорічник України 2008 рік / За ред. О.Г. Осауленко. — К.: Консультант, 2009.

8. *Хомяков В.І., Белінська В.М., Федоренко О.В.* Потенціал і розвиток підприємства: Навчальний посібник. — Черкаси: ЧДТУ, 2008. — 321 с.

9. <http://www.bank.gov.ua/Statist/sfs.htm>.

10. *В. Ситніченко.* Стратегія розвитку машинобудування на основі системи збалансованих показників. — 2007. Режим доступу: <http://www.ukrtest.com/raznoe/publikacii/11.pdf>.

11. *Касич А.О.* Стратегічні орієнтири інноваційного розвитку машинобудування України // Актуальні проблеми економіки. — 2007. — № 7. — С. 320.

12. *М.І. Керницька.* Особливості управління інноваційною діяльністю вітчизняних машинобудівних підприємств // Проблеми науки. — 2009. — № 2.

Стаття надійшла до редакції 11.09.2010.

УДК: 338.432:330.322(477.42)

В.М. Ходаківський, аспірант
асистент кафедри економіки АПК ЖНАЕУ

ПРІОРИТЕТИ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСТІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Анотація. Розглянуто пріоритети інвестиційного забезпечення сільськогосподарських підприємств Житомирської області. Встановлено нераціональність існуючої системи інвестиційного забезпечення сільськогосподарських підприємств регіону. Висвітлено причину ризиків інвестування в аграрному секторі Житомирського регіону.

Аннотация. Рассмотрено приоритеты инвестиционного обеспечения сельскохозяйственных предприятий Житомирской области. Установлено нерациональность существующей системы инвестиционного обеспечения сельскохозяйственных предприятий региона. Показано причину рисков инвестирования в аграрном секторе Житомирского региона.